

## Angelė Vyšniauskaitė, Petras Kalnias, Rasa Paukštytė-Šaknienė: „LIETUVIŲ ŠEIMA IR PAPROČIAI“

„Šeima – tautos buveinė. Nykstant šeimai, nyksta tauta. Pasaulyje yra mažiau nei milijonas lietuvių šeimų. Kiekvienais metais jų skaičius ir dydis mažėja, nepaliaujamai blunka tautinis savitumas. Visoms negausioms tautoms pražūtinga ne tik depuliacija, asimiliacija, bet ir tautinio savitumo praradimas atsisakant per šimtmečius šeimoje gyvavusių papročių ir tradicijų.“

*Fragmentas iš Angelės Vyšniauskaitės, Petro Kalniaus, Rasos Paukštytės-Šaknienės leidinio „Lietuvių šeima ir papročiai“*

Knygos „Lietuvių šeima ir papročiai“ viršelis. Dailininkas Romas Dubonis



2008 m. leidykla „Mintis“ išleido Angelės Vyšniauskaitės, Petro Kalniaus ir Rasos Paukštytės-Šaknienės monografiją „Lietuvių šeima ir papročiai“. Leidinio metrikeje nurodoma, kad čia „nagrinėjama Lietuvos kaimo ir miesto gyventojų šeimos istorija, XIX–XX a. vestuvių, gimtųjų, laidotuvių papročiai, dabartinės kaimo ir miesto šeimos socialiniai ir demografiniai bruožai, šeimos vaidmuo etniniuose procesuose. Pateikiami lietuvių šeimos tyrinėjimai nuo XVI a.“

Knygos pratarėje rašoma: „Šeima – tai pati mažiausia socialinė bendrija, kiekvienos visuomenės, tautos pagrindas, praeities pažinimo ir ateities prognozavimo šaltinis. Apie lietuvių šeimą yra nemažai ir įvairiais aspektais rašyta, mėginta aprėpti esmingiausias jos raidos etapus. Vis dėlto nėra nė vieno darbo, kuriame būtų visapusiškai išnagrinėtas lietuvių šeimos fenomenas nuo pačių seniausių laikų iki mūsų dienų. Juo labiau tokio darbo, kuris būtų aprėpęs įvairius visuomenės socialinius sluoksnius, apėmęs Lietuvos kaimo ir miesto šeimą, kaip etnografinių tyrinėjimų objektą, jos sandaros, organizacijos, narių turtingumą bei kitų tarpusavio santykių, jų padėties įvairiais žmonių amžiaus tarpsniais savitumus.“

Šio darbo autoriai nekelia uždavinio viską pasakyti apie lietuvių šeimą. Jų tikslas – remiantis archyvine, statistine, pačių sukaupta

etnografinių ekspedicijų medžiaga, išanalizuoti lietuvių šeimos raidą ir papročius XIX a. antrojoje pusėje – XX amžiuje. Bandoma parodyti, kaip ilgai dėl istorinių įvykių, socialinių ekonominių, politinių bei teisinių permainų kito lietuvių šeima, kokį vaidmenį žmonių papročiai bei etnis endogamiškumas suvaidino išsaugant tautinį identitetą, liaudiškąją kultūrą ir tautos genofondą. Siekiant išryškinti grįžtamąjį socialinės aplinkos poveikio ryšį, savitumus, kaimo ir miesto šeimą nagrinėjama atskiruose skyriuose.

Knyga apima laikotarpį nuo XIX a. vidurio iki XX a. dešimtojo dešimtmečio, tačiau, norint parodyti nagrinėjamų reiškinių ištakas, neretai pateikiama medžiaga apie XVIII a. bei ankstesnių šimtmečių lietuvių šeimą. Kalbant apie šeimos formų kitimą, tokie duomenys buvo tiesiog būtini.

Šeimos gyvenime glaudžiai susipynę ir atsispindi daugybė aspektų bei tautos gyvenimo reiškinių. Suprantama, autoriai nebuvo pajėgūs monografijoje visus šiuos klausimus aptarti, juo labiau išnagrinėti. Pagaliau netgi vienos tautos šeimos reiškinius galima nagrinėti įvairiaisiais požiūriais: teisiniu, demografiniu, sociologiniu ir kt. Autoriai išskyrė svarbiausius etnografinio, etnodemografi-

(Nuketla į 36 p.)



Iš kairės: Lietuvių liaudies buities muziejuje Rumšiškėse; Žemaitijos peizažas. Danutės Mukienės nuotraukos

(Atkelta iš 15 p.)

nio bei etnosociologinio pobūdžio klausimus. Tai šeimos formų istorinė kaita, demografinė sudėtis, šeimos narių tarpusavio santykiai, vedybų, gimtųjų ir laidotuvių papročiai, šeimos vaidmuo etniniuose procesuose. Kitais požiūriais šeimos gyvenimo reiškiniai aptariami tik tiek, kiek jie padeda spręsti pagrindinius uždavinius. Išsami etnografinių šeimos tyrinėjimų bibliografija suteikia galimybę skaitytojui kituose leidiniuose rasti atsakymus į tuos šeimos gyvenimo klausimus, kurie šioje monografijoje neišskeliami.

Nors šis darbas skirtas lietuvių šeimai, tačiau kai kuriais atvejais jame pateikiama daug lyginamųjų duomenų ir apie kitų Lietuvoje gyvenančių tautybių šeimą. Tai daroma siekiant geriau išryškinti etninius šeimos savitumus. Toks lyginimas buvo tiesiog neišvengiamas nagrinėjant vedybinius lietuvių ryšius su kitataučiais bei šeimos vaidmenį tautiniuose procesuose. Kadangi net ir lietuvių sukurtų tautiškai mišrių santuokų lyginamoji dalis miestuose ir kaimuose labai įvairuoja, nagrinėjant šį klausimą, miesto ir kaimo šeimos neišskirtos.

Ne visiems klausimams aptarti autoriai turėjo lygiavertės medžiagos – kai kuriais iš jų duomenų nėra išlikę. Tokiais atvejais bandyta reiškinius rekonstruoti iš turimos šaltinės, tačiau su nagrinėjamu klausimu glaudžiai susijusios medžiagos. XX a. pradžios padėčiai nustatyti panaudoti ir retrospektyvios apklausos duomenys.

Knyga susideda iš dviejų pagrindinių dalių: 1) šeimos, jos istorijos bei socialinės ir demografinės raidos; 2) šeimos papročių. Darbo pradžioje nagrinėjami klausimais pateikiama šaltinių ir ankstesnių tyrinėjimų apžvalga. Pirmojoje knygos dalyje nagrinėjama šeimos istorinių formų ir sandaros tipų kaita, šeimos kiekybinė sudėtis įvairiais laikotarpiais, sutuoktinių socialinės ir demografinės charakteristikos. Atskirame skyriuje tiriama šeimos vaidmuo etniniuose procesuose. Antroji, didesnė, knygos dalis skirta pagrindiniams šeimos gyvenimo – vedybų, gimtųjų ir laidotuvių papročiams, jų esminiams pokyčiams XX amžiuje. [...]“



Žemaitija. Virginijos Viluckienės nuotrauka